

рівень цифрової трансформації та запроваджувати сучасні технології в усіх ланках виробничого циклу

Список використаних джерел

1. Kearney A.T. Technology and Innovation for the Future of Production: Accelerating Value Creation. WEF White Paper Technology Innovation Future of Production. 2017.
2. Волощук Ю.О. Напрямки цифровізації аграрних підприємств. Ефективна економіка. 2019. № 2
3. Morota G., Ventura R.V. Big data analytics and precision animal agriculture symposium: machine learning and data mining advance predictive big data analysis in precision animal agriculture. Journal of animal science. 2018. Volume 96.
4. Веселов Є.В., Щербакова І.Л., Левченко І.С. Інноваційні технології у тваринництві та ефективність впровадження концепції Smart Farm. Таврійський науковий вісник. 2019. № 109. Частина 2. С. 15–20.
5. Integrated Pollution Prevention and Control (IPPC): Reference Document on Best Available Techniques for Intensive Rearing of Poultry and Pigs. EUROPEAN COMMISSION. July, 2020.

УДК: 636.7.043.7

ВІДБІР СОБАК ЗА ФОРМОЮ ПОВЕДІНКИ НА ПРИДАТНІСТЬ ДЛЯ МІННО-РОЗШУКОВОЇ СЛУЖБИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Давидов Д., старший офіцер відділення дослідження гідрометеорологічної та кінологічної підтримки в/ч А4982, м. Київ

Кременчук Л., ст. інструктор службового собаківництва ВВО АТ «Українська залізниця», м. Одеса

Москалу Є., ст. інструктор службового собаківництва ВВО АТ «Українська залізниця», м. Одеса

Пушкар Т., канд. с.-г. наук., доцент

Одеський державний аграрний університет

Основна проблема проведення незалежного відбору службових собак для їх подальшої підготовки по мінно-розшуковому напрямку служби полягає в тому, щоб створити стандартне тестування, яке максимально якісно допоможе виявити та здійснити відбір собак відповідно визначним критеріям.

При проведенні відбору собак для службової діяльності, крім визначення віку, стану здоров'я та соціальної адаптації, велика увага

звертається оцінці виразності та якісного стану робочих задатків у поведінці собаки. Якщо тварини не були виховані в умовах повного всебічного розвитку, соціалізації, то на їх підготовку (дресирування) піде набагато більше часу, так як часто помилки, допущені людиною при вихованні цуценят та молодих собак, можуть стати причиною різних відхилень у їх поведінці. Так, як основою розвитку робочих якостей службового собаки є його індивідуальні психофізіологічні властивості, які потім у процесі виховання та дресирування формуються у робочу поведінку [1,2]. Формування такої поведінки протягом першого року життя дозволяє стабільно керувати собакою надалі, що дає можливість без зайвих зусиль застосовувати службового собаку для вирішення завдань, що стоять перед кінологічними розрахунками.

Для вивчення особливостей поведінки собак-кандидатів на навчання, існує система спостережень прийнятих позитивних і неприйнятних негативних форм поведінки. Практика показала, що не буває ідеальних собак, кожна з них має свої недоліки та свої переваги, проте важливо щоб серед вивчених якостей, переважали позитивні, які можуть стати передумовами для розвитку сукупності специфічних психофізіологічних особливостей, навичок, певної міри працездатності, що відображають готовність собаки до виконання служби.

Тому для визначення робочих якостей собаки, проводяться тестування у вигляді моделювання деяких ситуацій, що ініціюють відповідну поведінку собаки. В результаті проходження запропонованих тестів складається акт, де відображається комісійне рішення про придатність (непридатність) собаки, що перевіряється, для подальшої підготовки до мінно-розшукової служби.

Виходячи з того, що базовим способом при дресируванні за спеціального курсом є ігрова поведінка (зацікавленість собаки у пошуку апортувального предмета), основою під час тестування займає виявлення саме цієї поведінкової реакції. Під ігровою поведінкою мається на увазі форма життєдіяльності молодих тварин, що є комплексом різноманітних поведінкових актів, що включають взаємодію з біологічно нейтральними предметами, іншими тваринами, що наділяються на період гри рольовими функціями, що відповідають контексту ігрової ситуації [3].

Незважаючи на те, що ігрова поведінка включає фрагменти відомих інстинктивних форм поведінки (мисливська, захисна, здобуття їжі та ін.), вона не відноситься до цих форм та будь-якої іншої мотивованої поведінки та відрізняється в першу чергу тим, що направлена лише на отримання задоволення від самої гри [6]. Тварину неможливо змусити грати шляхом будь-якого іншого позитивного чи негативного підкріплення, тому що підкріпленням гри є сама гра. Коли відбувається гра собака тривалий час повторює якусь дію при цьому не отримуючи будь-якого натурального смакового підкріплення.

Специфіка гральної потреби відображається і в тому, що вона проявляється тільки за умовою комфортного стану організму, що визначається ступенем задоволення основних вітальних (харчова, питна, захисна, гігієнічна тощо) потреб. Почуття голоду, спраги, страху, болю, агресії, переповнені кишечник або сечовий міхур, статеві мотивації виключають гральну поведінку.

Для мінно-розшукової служби найчастіше використовують такі породи собак, як бельгійська, німецька вівчарка, лабрадор-ретривер, також зараз почали застосовувати голландських вівчарок. Ці породи дуже витривалі у них хороший нюх. Вони також добре працюють в різних кліматичних умовах [4,5].

Під час пошукової роботи на собаку має вплив фізичне та психологічне навантаження. Пошукова робота вимагає від тварини постійної готовності до пошуку та вміння концентруватися. Тому крім правильного екстер'єру та гарного фізичного розвитку собака повинен мати певні риси характеру та типологічні особливості.

Під час проведення відбору при оцінці екстер'єру звертається увага тільки на наявність вад які виключають використання собаки в збройних силах або можуть вплинути на якість підготовки при цьому собака може мати ряд екстер'єрних недоліків стосовно стандарту породи. А при виявленні у собаки відхилень в наявних вроджених якостях від перерахованих нижче вимог дана тварина підлягає категоричному вибракуванню. Важливо, що гарантією успішності навчання собаки є наявність усіх цих якостей. В разі відсутності хоча б однієї з них, дресирування собаки з пошуку буде дуже трудомістке, а результат підготовки ненадійний.

Під час перевірки собаки оцінюється її темперамент, сміливість, ставлення до сторонніх людей та ступінь виразності ігрової поведінки. В якості ігрового предмета може бути будь який предмет, з яким собака із задоволенням грає (палиця, м'ячик, іграшка). Використанню апортувального предмета передують його попередній підбір. Собака сама повинна вибрати улюблену іграшку.

З метою виявлення впливу на собаку відволікаючих подразників, ступеня її сміливості та здатності до адаптації перевірка собаки проводиться спочатку в простих умовах, а потім у складніших.

Собаки, досить швидко адаптуються до всього нового, особливо якщо відчують підтримку і схвалення кінолога, тому, перш ніж починати перевірку ставлення собаки до ігрового предмета, слід дати можливість освоїтися в незнайомому місці.

Спочатку ігри з апортом проводяться в спокійних умовах – на відносно безлюдній, відкритій місцевості, що має природні та штучні перешкоди (густа трава, чагарник, занедбані будівлі, купи піску, гравію тощо). Якщо в таких умовах собака виявила велику зацікавленість у грі з

апортом, то подальшу перевірку проводять у місцях, що мають сильні відволікаючі подразники.

Завдання подальшої перевірки - встановити схильність службового собаки до різних умов довкілля. При цьому бажано щоб конкретні умови впливу були обрані аналогічно умовам подальшої практичної роботи. Це означає, що собаки повинні бути цілеспрямовано випробувані на контрольному майданчику та відкритій місцевості.

Темперамент у собаки має бути яскравим, енергійним при цьому не відноситись до збудженого типу ВНД. Собака повинен бути життєрадісним, цікавим, енергійним, що проявляється в стрімкості рухів, яскраво вираженої емоційності та постійної «бойової готовності». Собака повинен швидко реагувати на зовнішні подразники і так само швидко заспокоюватися, коли їхня дія припиняється, що свідчить про те, що процеси збудження та гальмування урівноважені, сильні, добре виражені та легко змінюють один одного (врівноважений тип ВНД). При цьому дуже важливо темпераментного собаку не плутати з надмірно нервозним та істеричним [5].

Собака повинен бути соціалізованим та адаптованим до різних незвичайних за природою подразників що є однією з проблем під час вирощування молодняка на обмежених у просторі розплідниках.

Важливою вродженою якістю є «спрага видобутку», яка має на увазі під собою наявність у собаки сильного мисливського інстинкту, що виражається в пристрасному бажанні заволодіти улюбленою іграшкою, апортом тощо. Собака, що володіє цією якістю, виявляє сильне, майже шалене бажання і заavidну наполегливість для того, щоб дістати і схопити захований у неї на очах апорт, не звертаючи уваги на жодні перепони і не потребуючи допомоги кінолога [6]. Наявність у собаки «спраги здобичі» викликає впевненість у успіху її навчання і свідчить про те, що з нею дуже легко буде встановити контакт.

Собака повинна мати помірну активно-захисну реакцію. Спокійне, довірливе ставлення до всіх людей - обов'язкова умова придатності собаки для використання як собака. Найкращий варіант це індіферентне відношення до сторонніх людей з присутністю невеликої настороги. Собаки злісно-недовірливі під час роботи при появі інших людей не можуть сконцентруватися та відволікаються.

Під час проведення тестування звертається увага на наступні моменти в діях собаки:

- ступінь зацікавленості у пошуку;
- характер пошукових рухів (стиль пошуку);
- зосередженість пошуку;
- швидкість та зацікавленість у заволодінні предметом.

Перевірка ставлення до незнайомої обстановки. Прибувши на місце проведення перевірки, кінолог відпускає собаку на вигул з метою ознайомлення з незнайомою обстановкою. Собака повинна активно гуляти

та не виявляти ознак боягузтва та яскраво виражену орієнтувальну реакцію поведінки. Під час вигулу бажаний прояв дослідницької поведінки, що відображається у активному обнюхуванні, зацікавленості при цьому не упускаючи кінолога з поля зору. Слід пам'ятати, що на другому етапі перевірки, зазвичай у місцях підвищеної небезпеки (рух автотранспорту, робота техніки), собака обов'язково має бути на повідок. Собака може проявляти легку настороженість, перебуваючи у незнайомій обстановці, але при цьому швидко адаптуватися і не звертати увагу на подразники, що відволікають.

Вадами поведінки можна вважати випадки, якщо собака проявляє неадекватну для урівноваженого собаки поведінку: тиснеться до ніг кінолога, озиряється, не відходить від нього, нічим не цікавиться, або дуже гостро реагує на навколишнє оточення. Також не придатна собака, яка скалиться, кидається на людей, намагається вкусити, або, навпаки, боїться сторонніх, підтискає хвіст, намагається уникнути з ними будь-якого контакту.

Перевірка ставлення собаки до ігрового предмета на відкритій місцевості.

Перший етап перевірки. Кінолог достає іграшку (апортувальний предмет) та зацікавлює їм собаку. Зосереджений погляд на іграшці та напружена стійка - свідчить про те, що в даний момент собака зацікавлена і готова почати з нею гру.

При розігруванні апортом собака виявляє сильну зацікавленість - активно і цілеспрямовано робить багаторазові спроби його схопити, а коли їй це вдається, робить міцну хватку та починає тягнути апорт на себе, намагаючись вирвати його з рук кінолога. Під час так званої гри в перетягування визначається ступень бажання собаки володіти апортом і наскільки воно розвинуто. Звичайно слід пам'ятати про індивідуальний підхід до кожного конкретного собаки і порівнювати силу перетягування враховуючи розмір, стать та характер собаки [7].

Бажано, коли собака азартно, активно, з величезним задоволенням, виляючи хвостом та рикаючи, щосили тягне апорт на себе. В цьому випадку кінолог повинен їй поступитися, після чого знову потягнути апорт на себе. Після кількох таких перетягувань кінолог випускає апорт із рук, собака «вигравши» боротьбу відбігає від кінолога і деякий час насолоджується грою з апортом в подинці, через невеликий проміжок часу знову підбігає до нього з апортом у зубах, недвозначно пропонуючи продовжити гру (заглядає в очі, суне апорт у руки, гавкає, стрибає тощо).

Другий етап. Кінолог достає апортувальний предмет та зацікавлює ним собаку. Після розігрування апорт закидається на 15-20 м з таким розрахунком, щоб собаці не було видно його падіння (в густу траву, за купу гравію і т. ін.). Після невеликої витримки собаку спускають з повідця та посилають на пошук апорта [7].

Закидання та ховання апорту є головними перевірочними вправами, які дозволяють оцінити ступінь зацікавленості та здатність собаки концентруватися на пошуку, а також активність та наполегливість, яку проявляє собака при спробах схопити знайдений апорт. При проведенні даних вправ допомога кінолога має бути мінімальною.

Бажано щоб під час активної фази пошуку собака вловивши запах, уповільнила темп руху, намагаючись найточніше визначити місце падіння апорту. Визначивши місце схову, собака дістає апорт схопивши його зубами. Після невеликої перерви вправа повторюється с невеликим ускладненням - під час пошуку помічник робить постріл. Постріл може виконуватися зі стартового пістолета з відстані не менше 10 м. від тварини. Собаки з гарною концентрацією уваги мало реагують на сильні звукові подразники.

Недоліками є: не дуже активний, але без відволікання пошук, коротка затримка в роботі під час пострілу, після якої собака самостійно або по команді господаря відновлює перерваний пошук, недостатня енергійність, з якою собака біжить на пошук апорта [5].

Вадами слід вважати випадки прояву явної незацікавленості ігровим предметом та вплив відволікання після якого собака взагалі припиняє пошук.

Відбір собак за формою поведінки на придатність до пошуку вибухових речовин представлено в табл. 1.

Таблиця 1. Відбір собак за формою поведінки на придатність до пошуку вибухових речовин

Форми поведінки	Позитивні	Негативні
Реагування на раптові звукові ефекти (постріл, падаючий предмет та ін.)	Спокійна, беззвучна, уважна, зацікавлена, наближається до джерела звуку, вивчає його	Нервова, напружена, гавкає, пасивна, боязка, втікає, агресивна, нападає
Поведінка із сторонньою собакою	Спокійна, врівноважена, наближається, приязноініціативна	Нерішуча, боязка, посилено домінантна, у повній мірі залежна, забіяка, індиферентна
Здібність встановлення контакту з сторонніми людьми	Спокійна, бадьора, весела, відверта, ініціативна	Нервова, недовірлива, уходить, інфантильна, боязка, посилено зацікавлена, агресивна

Поведінка біля автомобіля (шум двигуна, пневматичні гальма та ін.)	Спокійна, беззвучна, допитлива	Уходить, шукає схованку, втікає, трясє головою, тремтить, нападає, відбігає
Поведінка в транспортних засобах, що рухаються	Спокійна, беззвучна, допитлива	Тремтить, трясє головою, пускає слину, блює, посилено радіє від поїздки
Поведінка на висоті і в підвалах	Спокійна, врівноважена, чутлива, приймає допомогу людини	Тремтить, пускає слину, шукає схованку, верещить, плигає з висоти, не сприймає допомогу людини
Поведінка при апортуванні	Апортує кинутий предмет, носить предмет, підносить предмет до кінолога, запрошує до подальшої гри, проявляє ініціативу до гри при наявності предмета	Грає тільки з одним апортом визначеним предметом, предмет ховає, зариває
Пошукова поведінка	Активна, динамічна, настирно і цілеспрямовано веде пошук, використовуючи нюх, використовує напрямок вітру, сприймає допомогу людини	Незацікавлена, хаотична, безсистемна, повільна, при появі перешкоди пошук припиняє, під час пошуку використовує в основному зір, не враховує напрямок вітру, при інтенсивному пошуку швидко втомлюється, не приймає допомоги людини
Поведінка під час виявлення апорту	Уважна, не агресивна, знаходячи апорт вказує позою тіла, знайдений предмет не покидає, самостійно не бере, чекає допомоги, дозволу кінолога, під час знаходження предмету поведінка інтуїтивна	Знайдений предмет покидає і продовжує пошуки, при виявленні апорту нестримний, агресивний, під час отримання апорту не претендує на допомогу кінолога, під час знаходження предмету поведінка зазначена

Висновок. Зазначена методика відбору собак є найбільш економічно доцільною.

Застосування відбору собак за вказаною методикою в значній мірі дозволяє зменшити час на формування навчальної групи резервних собак для їх подальшої підготовки за обраним напрямком служби.

Тому, у навчально-тренувальних центрах підготовки службових собак з метою удосконалення оцінки собак, відбору та дресирування їх для служби по мінно-розшуковому напрямку служби доцільно:

- обов'язково проводити тестування на ступінь збудливості нервової системи;

- відбирати собак з яскраво вираженою апортувальною реакцією поведінки та високим ступенем зацікавленості до пошуку;

- звертати увагу на форми поведінки, добре усвідомлюючи їх переваги і недоліки;

- використовувати під час підготовки собак ігровий метод дресирування.

Список використаних джерел

1. Афанасьєв А. О., Серховець С. В. Основи підготовки інспекторів-кінологів зі службовими собаками до пошуку вибухових речовин, зброї, боєприпасів : навчально-методичний посібник. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2015. 148 с.

2. Була Л. В. Оцінка службових собак, які дресируються по пошуку наркотичних засобів та зброї: дис. канд. с.-г наук: спец. 06.02.01 «Розведення та селекція тварин». Чубинське: УААН, 2009. 171 с.

3. Виноград О. В. Основи службової кінології: навч. посіб. Хмельницький: Меркьюріті-Поділля, 2011. 192 с.

4. Інструкція з організації діяльності кінологічних підрозділів ДСНС. URL : [http : //search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE32348.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE32348.html) (дата звернення : 11.10.2021).

5. Інструкція з організації кінологічного забезпечення в Державній прикордонній службі України URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0459-18#Text> (дата звернення : 11.10.2021).

6. Інструкція по відбору, дресируванню спеціальних собак з пошуку вибухівки та вогнепальної зброї. Затверджена Міністерством Внутрішніх Справ України 22.05. 1999 р. Київ, 2000. 45 с.

7. Методичний посібник для навчання фахівців-кінологів і підготовки службових собак на пошук вибухових речовин, зброї й боєприпасів. Київ, 1997. 14 с.